
LX. évfolyam, 8–9. szám
1996.
augusztus–szeptember

A MÁSIK HÁZ

Részlet

V A R G A Z O L T Á N

Máskor valami kislányokkal keveredünk viszályba. Akik a szóváltás elmélyülésének folyományaként „szemét magyarok!”-at kiáltanak át az utca túloldaláról. Amit nagyfiú barátunk, Ottó, szememben elismerésre méltónak tetsző bátorsággal, hasonlóval viszonz, természetesen a szerbekre vonatkozóval. Ám mikor odahaza az esettel úgy dicsekszem el, mintha a „merényletnek” magam is részese lettem volna, apám egyből letorkol: ilyesmiről többé ne halljon!

Még itt, a parkbeli kertészlakásban.

Mert a háború véget értének híre már máshol ér minket. Máshonnan indulunk majd, öcsémmel és néhány utcabeli gyerekkel együtt, be a városközpontba: ráunásig nézni a győztes Vörös Hadsereg hol harangszótól, hol saját, placra állított rezesbandájától kísért, napokon (heteken?) át tartó kivonulását. Más házban is szállásolnak el belőlük talán húszat, közembereiket szalmán az istállóban, tisztjeikből pedig négyet vagy ötöt az egyik szobában. De ők már rendesen viselkednek, mindössze a szoba friss festésű falát használják, az árulkodó nyomok tanúsága szerint, itatóspapír helyett, nem tudni, milyen sikerrel. El sem visznek semmit, sőt hagynak: nagy lábast, vajjal kevert tejet, kiönteni sajnáljuk, ám a számunkra szokatlan keverékekkel nem nagyon tudjuk, mit is kezdhetnénk, Ómamánknak támad mentő ötlete: süssünk tejes kalácsot. Mivel ő is ide, új otthonunkba érkezik meg már, külső segítséggel találva csak rá késő esti órában; mi, gyerekek ugyanis másnap ébredünk csak rá nem várt jelenlétére. Pár hónappal előbb még, semhogy egy augusztusi délutánon Hiroshima híre is eljutna hozzánk. Gaul bácsi mesedélutánjának kezdete előtt, mivel tőle halljuk mi is a szüleinknek továbbított rádióhírt a megolvadó kövekről, mielőtt belefogna az egy héttel

korábban félbehagyott mese újabb folytatásába. Ez a szomszédunkban lakó ősz fejű egykori állomásfőnök, aki ha annak idején hajlandó lett volna az újdonsült délszláv államnak is esküt tenni, lehetne nyugalmazott is, parkbeli otthonunkban szoktatott hozzá még bennünket papírsárkánytól távoli vidékekre ragadott fiúkról, afrikai törzsek között királyi székbe emelkedő fehér bőrű és lelkű hősookról szóló meséihez, és mivel mi ragaszkodtunk hozzájuk, új hajlékunkban is kész azokat tovább folytatni. Turbékolóan alt hangú felesége közben matróna-terebélyesen járhatja kötőtűit, „felülmúlhatatlan vagyok a kötésben”, mondja magáról. Tőle kapok később egy csomó „Stengl” levlapot, neves művészek nevezetes vagy kevésbé nevezetes műveinek színnyomatait, „*Őnagysága, Lőw Juliska, úrleánynak, Nagykikinda Vásár utca*”, áll a túloldalukon, valamennyin ugyanazzal a kézírással, de más szöveg nélkül.

Vagyis színváltozás következik, első parkbeli korszakunk ekkor ér véget.

Eredetileg nem is apám állásvesztésével összefüggésben. Hanem mert az újsütetű illetékesek, dicséretes szociális felbuzdulástól indítatva, napközi otthon létesítéséről döntenek, és hát a városi népkert orgona-, hárs- és fenyőillatú zöldje eszményi környezetnek ígérkezik a hatalmi helyzetére újonnan rácsodálkozó proletariátus gyermekei számára. De azért a főkertészi állás maradna. Am egy délelőttön hazaérkező apám arra kéri anyámat, hozzon föl a pincéből egy üveg bort, el van bocsátva – mi meg öcsémrel ketten, nem lévén még antennáink az akasztófahumorhoz és a sírva vigadáshoz, azt hisszük, csakugyan valami vidám dolog történik. Mert nekünk akkor borunk is van a pincében, ama kertészlakás tartozékában, amely valamikor (amint jóval később megtudom) vendéglőként üzemelt, egybehangzóan dicsért borunk, egy része külön kezelt Egri leányka . . . ezt isszák az ősszel, átmeneti rámpás állapotában még, az apámat egyebek mellett aranyórájától és bőrkabátjától megszabadító „csillagosok, katonák” is, „Baron? Baron?”, kérdezik tőle, feltehetőleg a kovácsoltvas indák befonta rácsos kapu határolta park tulajdonosát látva benne . . . Zentai tartózkodásom ideje alatt, azaz távollétemben, amiért is az ujjal belyuggatott befőttes- és lekvárosüvegek papírjainak pukkanása és a kristálycukor ropogása a padlón a bakancsok alatt engem elkerülő módon vonul be öcsém kora gyerekkori élménytárába. Ami viszont a részben mégis megmaradt és azóta kiforrt bor most felhozott liternyi részét illeti, holmi sírva vigadást említeni talán túlzás is: apám a pillanat történelmi súlyát mintha nem igazán érezné, eddigi mellékesét szeretné fő helyre tenni, azt hiszi, bérelt földeken gazdálkodva is elbol-

dogulhat. Még ha fejőstehenünk is van, meg nyomban ide kívánczoló lovaink is. Eredetileg két kanca, Tamara és Laura, nevüket és összeszokottságukat korábbi gazdájuktól hozzák magukkal, Tamara fekete, Laura fehér, ámbár a lóhoz értők az ilyet is inkább szürkének mondják. Sajnos, nálunk már nem sokáig maradnak együtt, Tamarától még a történelmi korszakváltás előtt meg kell válnunk, háború van ugyebár, és lórekvirálás, nem a Wehrmacht számára, csak Nedić hadseregének; minden lótulajdonos lovastul ki a vásártérre, adják parancsba. Apám a szebbiket, Tamarát tartaná meg, csakhogy Laura rúg és harap, dehogy enged idegent magához közel férközni, Tamara hatalomszabta árából meg csupán egy Gondos névre hallgató, nagy csontú öreg heréltre futja, de azért ez az állat is becsülettel végzi a dolgát – amíg csak egy balul kiüttö kikölcsönzés után már cigányok nem alkusznak rá, másnapra meg, kimúlásának hírére követően, a vételár felét is vissza nem kapják. Laura viszont mintha továbbra is tudná, mikor kell rúgni-harapni. Mivel a későbbi katonák minden pepecselő rekvirálási ceremónia nélkül két, a város tulajdonát képező lovat is elvisznek a kertészet istállójából, ahol éppen, ahelyett hogy szokott helyén, odakint a szőlőben lenne, Laura is ott van. Valamilyen oknál fogva, alkalmasint, mert mindenórás már, ez azonban nem akadály, kisajátítója szerint kitart még a magyar határig. Valószínűleg ki is tartana, kozák (?) lovasa a hátán viszont, úgy látszik, mégsem, pár nap után terhével együtt jön meg, ámbár hamarosan megszülető csikaja, feltehetőleg a világra jövele előtt átéltek következtében, nem bizonyul életképesnek. De a rákövetkező két csikó igen, Laura pedig egyre szelídebb lesz, anyám is simogathatja, egyszer meg a homlokára félénk csókot is lehel. Azután, hogy (ez idő tájt érvényét veszítő szóval élve) „úriasszony” létére fogatot hajtani is megtanul, s vele, az ekkor már szőlőban szolgáló Laurával, szekerezik ki abba a vagy négyholdnyi szőlő- és gyümölcsöskertbe, ahol a mestergerendás tanyaház mellett gémeskút is áll, cementvályú és -medence az égszínkép permetlének. Ami valójában nem is a miénk, hanem a zentai nagynémé, de mivel ő távol van, sőt egy ideig országhatár is elválaszt bennünket tőle, majdnem olyan, mintha a miénk lenne. Sajnos, nemcsak mi, gyerekek érezzük a magunkénak, de a miénknek hiszi az új, még tájékozatlan és magántulajdon-ellenes hatalom is, netán gyanús eredetet is vélve e mögött a „szőlő-ügy” mögött. Mindenesetre a városházán apámnak olyasmit mondanak, hogy „magának földje van, meg háza is rajta”, apám meg, mint aki rájuk hagyja, sarkon fordul, és kimegy, sőt a vele szembe jövő és segítőkésznek mutakozó Balogh tanítóval sem

hajlandó az épületbe visszamenni – pedig őt, bár iskolaigazgató (és anyám bensőséges barátnőjének hosszú lejáratú szeretője) csak pár év múlva lesz majd belőle, máris „nagy kommunistának” ismeri most mindenki. Nem, nem, apám köszönettel tovább megy, és inkább az üveg borát hozatja föl a pincéből. Nehéz lenne összerakni, valójában miért is: büszkeségből tán, megbántottságból? Amiért a szolgálati lakást már előbb megvonták tőle? Vagy amiért szívesebben venné a függetlenséget? Úgy érezve, ugyanolyan hülyékké lenne körülvéve, mint azelőtt, sőt . . . és ebben, mint utóbb kiderül, aligha téved. Mert miután öt év elteltével a régi állását újra megkapja, az ügyeletes tőkfejek, marhák, baromállatok, bőséggel népesítve be a fáradt gőzt kieresztő estéket, ismét csak felsorakoznak.

Ám ami minket, gyerekeket illet, inkább csak az elköltözés ténye érint bennünket. Sajnáljuk a parkot, nem szeretnénk tőle túlságosan távol kerülni. Csak hát lakást találni nem éppen könnyű. Vagy talán nem is annyira lakást, mint házat – olyat, ahol a zongoránknak, pontosabban a pianínónknak (Gustav Rösler, Kaiserliche und Königliche Hofliferant) éppúgy helye lehet, mint a lovainknak, a tehenünknek és a disznainknak. Annak ellenére, hogy a városban jelenleg nem kevés a gazdátlaná vált házak száma, helyesebben az ilyené tetteké inkább, amelyek a néphatalom felügyelete alatt most további sorsukra várnak. Betelepítésről ugyanis ekkor, negyvenöt tavaszán, még nem esik szó, jöllehet ennek bekövetkezte logikus folytatása az előzményeknek, valahol már nyilván döntöttek róla.

Apám azonban, mint többször is mondja, nem szeretne német házba költözni. De mivel záros határidőre kell távoznunk, jobb megoldás híján mégis ilyenbe megyünk.

Ideiglenes jelleggel természetesen.

Mentségünkre szólva, nem olyanok hajlékába, akiket táborba vittek. Olyanokéba csak, akik „a körülmények kényszerítő hatására” és „önként”, főleg pedig idejében távoztak. Azzal a nyugatra tartó végtelen kocsisorral, amely a visszavonuló Wehrmacht egységek előtt haladva, eredetileg talán valahol Ukrajnában, Besszarábiában, Romániában indult el, hogy útközben óriási, ragadós felületű kígyóvá növekedve vigye magával a rátapadókat. Akiknek menetét akkor én, kényszerű zentai vendégeskedésem idején, heteken át láthattam, hol a Tisza-parti Nagymalom igazgatói lakásának ablakán tekintve ki a vigasztalan esőben hasig sáros lovakra és ökrökre, esetenként bivalyokra, egy ízben pedig éppenséggel tevékre, két hatalmas sátoros, ha úgy tetszik, „ekhós”

szekér, kétszer két kétpúpú teve által vontatva, hol . . . azaz hát, pardon, ezeket már szép időben láttam, és nagyapám társaságában a Tisza-parton a gesztenyesor alatt, ahonnan a lejjebb szüntelenül ingázó kompig és a kaptatón magukat kinkeservesen felküzdő lovakig is elláthattam.

Egy Steimetz nevű kikindai bőrcserző és bocskorkészítő mester, vagy ha így jobban tetszik, cserzővarga, családjával, jószágaival és legszükségesebb (vagy annak vélt) ingóságaival együtt, feltehetőleg szintén ezen a kompon kelt át a Tisza bácskai oldalára, okkal, netán valóságos büntudattal tartva-e megtorlástól, vagy csupán az utólag mégis indokoltnak bizonyuló „tömeghisztériától” elragadtan, miért is tudnám? Ám akik ismerték, nagydarab, vörös embernek írták le, s vörös hajúnak a lányát is, aki azokban az időkben, amikor a városban (és másutt is) a legjobban ellátottak mindenképpen a német nemzetiségű polgárok voltak, azzal utasított volna el eladó liszt iránt érdeklődőt, hogy lisztje ugyan van, de kell a disznóknak. Nem feltétlenül készpénznek tekintendő adalék, ám a házbeli árnyékszék ajtaja nyilván azért készült üvegesre, hogy a gazdája az udvarát, a benne dolgozókkal együtt, innen is szemmel tarthassa; mindazzal együtt, amit itt hagyott – átmenetileg és részben akár a mi számunkra is, végérvényesen és visszavonhatatlanul azonban azoknak, akik majd utánuk jönnek . . . De öcsém és én elégedettek vagyunk, új otthonunk nincs túl messze a régitől, óriási portájával együtt itt terül el, viszonylag közel a parkhoz, azon a Mokrini úton, amely merőlegesen fut rá a város máris Tito nevét viselő főutcájára, amelyen túl aztán ama Vásár utcaként folytatódik, ahová valamikor őnagysága Löw Juliska úrleány művészlapjai is érkeztek. Hivatalos neve gyakran változik, odaköltözésünk pillanatában, ha jól emlékszem, Malinovszkij marsall utcának hívják, vagy valamivel később keresztelik el annak, és ha a park előtt húzódozó kis utcából fordulunk ki, alig kell csak áthaladni a Galacka hídján. A fölött a zöldes vizű patak fölött kelni át, amelyről mi nem is tudjuk, hogy patak, inkább csak valami nagyobb ároknak, kanálisnak tekintjük, amelyet hivatalosan jegyzett földrajzi névvel sem illet senki, magyarul és szerbül egyaránt mindenki csak Barának hívja. Pedig ez a szó szerbül pocsolját, tócsát, legjobb esetben holmi tavacskát jelent, álló- és nem folyóvizet tehát, posványosat is akár, és hát a vize többnyire tényleg posványos, békanyálas, békalencsés, s természetesen békás is, gyakran dögök is belekerülnek . . . megannyi érv a kristálytisztaság képzetét keltő „patak” minősítés ellen, kitiltása mellett a város területéről – beboltoztatása mellett, ami azóta rég meg is történt. Mert ma már egyetlen fa- vagy betonhíd nélkül folyik át a

városon, éppen mert mindenütt híd van fölötte, szégyellten és elfedetten, szőnyeg alá söpörve. Pedig annak idején a mi szemünkben ez a három méternél aligha szélesebb vizesárok a gyommal-gazzal benőtt partjaival lehetett akár trópusi őserdővel szegélyezett nagy folyó is, annál is inkább, mivel olykor játékhajó is úszott rajta. Az meg éppenséggel külön nyereségnek tetszik, hogy áthaladva a Mokrini út nagy, boltozatos hídjá alatt (valójában három híd van itt, egy széles az úttest, két keskenyebb meg a kétfelöli járda számára), egy szakaszon egy papsajttal benőtt kis utca szélességének felét elfoglalva még egyenesen halad tovább, majd egy rozoga deszkahíd alatt elkanyarodva (a híd korlátlan, és alig szélesebb a tolószékemnél, de azért a környékbeli gyerekek többször is áttolnak rajta) a házak közé veszi be magát, s a porták végében, a kertek alatt folytatja útját. Egyebek mellett új lakhelyünk foghíjas udvarvégi deszkakerítése mentén is, mielőtt patkó alakban fogva körül egy darabka náddal benőtt senkiföldjét, ahonnan majd hallhatjuk a nádi rigó hangját is, a miénkkel párhuzamos utcában lakó Tánczosék ugyancsak udvarvégi és ugyancsak foghíjas léckerítését is elérné. Úgyhogy nyáridőben a két már régebbről ismert és kedvelt Tánczos fiú, az idősebb Öcsi és a fiatalabb Sanyi (azért a fordított sorrend, mert van egy legidősebb is), átgázolva a Bara vizén, hála a kerítések folytonossági hiányainak, ezen a lerövidített úton is átjöhet hozzánk. Apjuk egy ideig vendéglős volt, de most csak zugkocsmája van; a fiúk jó külsejűek és felépítésűek, izmosak és rámenősek, nem idegenkednek a verekedéstől, főleg a két évvel nálam is idősebb Öcsi, aki velem egyidős öccsét is folyton gyötri, mestere a nyílkészítésnek, de általunk csak gumipuskának mondott csúzlit is készít és nádsípot is; nem akármilyen gyerekek, nem pisilnek, hanem hugyoznak, és a fütyülőjük máris meglepően fontos a saját szemükben. Később, felnőtté süllyedt állapotban már a három fiú közül kettőnek is én segédkezem az Ausztráliába való kivándorlást megcélzó űrlap kitöltésében. Kettőnknek öcsémrel viszont ez idő tájt a velük való kapcsolat már-már fontosabb magánál a háznál is, a négyablakos, vastag és vert falú épületnél, a tágas három szobánál, az előttük húzódó üvegezett folyosónál meg a mellette lévő otelló szőlővel befuttatott nyitott verandánál is, ahol nyári estéken rendszeresen vacsorázunk; itt ugrik fentről, a gerendáról, Viola kutyánktól felriasztva, asztalunkra egy jókora patkány is, hogy utána a lányoma is ott maradhasson a sótartó paprikájában.

Mert a patkányok száma enyhén szólva tetemes, több ízben csirketemeket okozó is, hála a mindenütt megtalálható rengeteg bőrhulladék-

nak és egyéb szemétnek. Kiváltképp a hátsó udvarban. A hatalmas porta ugyanis két részre oszlik: az első valójában kert, körte- és birsalmafákkal (ez utóbbiak egyikének ága különösen alacsony, Ómamánk vaskövetkezetességgel mindig ebbe üti bele a fejét), drótra futtatott szőlőtőkékkel, a már említett otelló mellett kecskecsöcsüre emlékszem még, de akad itt némi virág is, valamikor nem is hathatott rosszul. Mögötte, az elválasztó drótkerítésen túl óriási gazdasági udvar, szárkúppal, szalmakazallal, benne még szalmahúzó horoggal is, amelyet Tánczos Sanyi, erejét fitogtatva, egyszer oly mélyen dőf a szalmába, hogy amikor kihúzná, a nyele marad csak a kezében, van azonban itt eperfa meg egy kis akácliget is. De az istálló, a disznó- és tyúkólak, valamint a gémeskút mellett a bőrfeldolgozó és bocskorkészítő műhely is itt található, meg persze a cserzőkádak, pontosabban a bőrök áztatására szolgáló betonmedencék; körülöttük, s benn a műhelyben is, ismeretlen rendeltetésű tárgyak, titokzatos szerszámok, rozsdás kések és ollók, kaparók, hordókban fakéregdarabok, dobozokban bűzös ragasztó, két kicsi, de súlyos, pontozott felületű rézhenger, feltehetőleg mintát nyomni vele a kikészített bőrre, kis gőzhenger vagy malomhengerpad készítéséhez kellenének nekünk, ezért visszük őket később soron következő otthonunkba magunkkal; de találunk egy aprócska, igazán helyes játékfűrészt is, szabályszerű asztalosfűrészes szakasztott mása, kár, hogy amint hozzányúlunk, máris elpattan. Akad azonban csonka és rongyos könyv is, még hozzá magyar: *Ásvány-, kőzet- és földtan*, kristályok sematikus ábráival, tetraéder, oktaéder, ásványok szépen kidolgozott rajzaival, pirit, turmalin, karbon kori korpafű- és mohaerdővel, jurából való képzeletbeli tájképpel, páfrányok közt legelésző és vadászó sárkánygyíkokkal, meg egy brontosaurusz-csontváz fényképével is a New York-i múzeumban. Az udvar egyik sarkában jókora görögdinnyéni kőgömb, a nálunk megforduló fiúk legfeljebb továbbgörgetni próbálhatják meg; rendeltetése addig ismeretlen csupán előttünk, amíg a cserzőkád mélyén több ilyen is meg nem pillantunk, láthatólag a cserzőlében ázó bőrök lenyomására súlyként szolgálnak. Beköltözködésünk után is még, mivel a hátrahagyott műhelyben valamilyen frissen alakult bőrfeldolgozó és bocskorkészítő szövetkezet üti föl a tanyáját, hol többen dolgoznak, hol kevesebben, legtöbbször ketten: egy alacsony, köpcös ember meg egy magasabb és soványabb, a köpcös gyakran szerb népdalokat énekel, fennhangon és napestig, a soványabbat Kostának hívják, öcsémmel egyszer az udvar végébe tartva a szalmakazal mögött találjuk, a kis csokoládébarna halom már a helyén van, vizelete épp távozóban,

visszahúzódunk, de valaki keresi éppen, „A Kosztó kakál”, jelenti öcsém harsányan . . . Ám ennek az iparágnak meghatározott kíséző illata is van, a cserzőlé savanykásan átható szaga olykor a lakásba is bekúszik. „Hogy lehet ezt kibírni?”, kérdik egyesek tőlünk. Pedig az igazi bűz a nyersbőröket hozó szekerekkel érkezik, több megtermett mészároskutyta, köztük egy óriási szelindek kíséretében. Új világba csöppenünk, valójában egy történelem dúlta otthon romjai vesznek körül bennünket. Amelynek a maga tovább élő hátrahagyottjai is megvannak: éhségtől zavaros szemű, öreg, fekete szuka, amint a szomszédoktól megtudjuk, Lédinek hívják, egy darabig megvan szintén nőnemű Violánk mellett, aztán nyoma vész; a ház tarka macskája a feléje hajított kenyérdarabok nyomán mind közelebb merészkedik, később a jelek szerint fekete kandúrunktól kölykezik meg, két ivadékát továbbállásunkkor elvisszük, anyjuk a házzal együtt talál rá immáron harmadik és végleges gazdájára – mért ne legyen a sok holt tárgy mellett eleven hordozója is a folytonosságnak? Alkalmasint azonban más kutyája is volt még a háznak. Mert amikor öcsémmel először cserkésszük be a hátsó udvart, nem csupán egy bársonyosan fekete bundájú vakondok hullájára bukkanunk (két olvasmányomból is ismerem már ezt az állatot, egy két kiskutya életútját prezentáló gyermekregényből és Andersen egy meséjéből), hanem a szomszéd kerítésének közelében egy tacskozóéra is, részben csontvázára már, de azért a felerészben még rászáradt, rövid, kávébarna szőrrel fedett bőr, na meg a fej, félreérthetetlenül árulkodik a mumifikálódott maradvány kotorékekből. Zavaró jelenlétére öcsém a lehető legközvetlenebb módon reagál: farkánál fogva hajítja át a kerítés túloldalára.

Merényletét a mögötte élők szerencsére nem veszik észre.

Itt, baloldali tőszomszédként, szerb vasutascsalád él, a házaspárra nem emlékszem, azt sem tudom biztosan, láttam-e őket. A két gyerekre viszont igen, nevüket hadd írjam ide „vokatív”-ban, abban a megszólító nyelvi formában, ahogyan mi, az itteni magyarok szokása szerint, emlegettük is őket: a lányt Nadónak, a fiút Sašónak hívják, életkorukat tekintve nem a mi nagyságrendünk képviselői. Amennyire most rekonstruálni tudom, a szép, fekete, bogárszemű nagylány tizenhat körül járhat. Ismeretségünk nem a legszerencsésebb módon, éppen e kerítésnél kezdődik, nem a tacsókókadávert fedezi föl, de öcsém mintha ezúttal is átdobna valamit, vagy csak szemtelenkedik vele, nem emlékszem már pontosan, ám mivel anyánk arra jár éppen, bepanaszolja; szidáson túl más baj nem lesz belőle – eltekintve azoktól az anyai könnyektől,

amelyek számomra már akkor is az elviselhetetlenség csúcsát jelentik. A fiú két-három évvel lehet fiatalabb a nővérénél. „Sašo-Pásó!” kiabálja át öcsém a kerítésen, ám amikor pár nap múlva az utcasarkon beleütökünk, Sašo (vagy ha így jobban tetszik: Saša) csak egy összecsavart újsággal húz a fejére; azt viszont később több ízben is nem értem, miért kezd el öcsém a fiú egy bizonyos mondatára gombnyomásra picsogni. Legalábbis mielőtt észrevenném, hogy a mondatban a füstölést és dohányzást egyaránt jelentő „pušiti” ige is előfordul, vagyis öcsémet Sašo, a kerítésen túlról cigizésen kapva rajta, ismételten azzal fenyegeti meg, hogy kilesett titkával apánkhoz fordul. Mert a két udvart elválasztó drótkerítés két irányban is akadálytalanul enged utat a kíváncsi tekinteteknek. Így a szomszéd fiú és egy barátja erőd-, illetve kaszárnyaépítő ügködésének is például, miközben én egy Ede nevű barátom társaságában (öcsém távol van éppen) irigység átjárta ellenszenvvel nézem, miképpen is építenek sárból, cserép- és tégladarabokból laktanyákat, őrtornyokat, hangárokat, s helyeznek el közöttük maguk készíttette ágyúkat, tankokat, repülőket, vörös festékkel húzva meg az utakat az épületek közt. Számomra a parkbeli utak vörös salakját felidézõn, merõben eltérõen Ede belemagyarázó meglátásától. „Hogy orosz szín legyen, a fene egye meg õket!”, mondja ellenségesen, feltehetõleg az én csak nehezen módosuló beállítottságomtól is befolyásolva. De azért a két fiú a mi udvarunkba is áthozza késõbb közelebrõl megmutatni a dróthálón túli arzenál néhány darabját. Nado közbenjáró unszolására, mivel a két testvér közül végül is vele barátkozunk meg inkább. Egy idõben gyakran jelenik meg az udvarunkban, olykor a birsalmafák sűrû lombjától elfedett, illetve a szõlõsõvénytõl se nagyon látható, alacsony ablakon át érkezve – az otthonukul szolgáló öreg végházról ugyanis idõvel megtudjuk, hogy valamikor szintén a Steimetz család tulajdonaként állt a valaha még nagyobb telken, feltehetõleg jóval korábban is már, semhogy a nagy ház felépült volna, ezért hát ez az elõlünk egy ideig rejtve maradó ablak, amelyen át Nado a harmonikáját is áthozza néha, vagy utólag adatja ki valakivel rajta magának. Ez a hangszer azonban inkább az utcán jut fontos szerephez. Vacsora és sötétedés után is sokszor, a kapunk elõtt vagy a Bara mellett, ahol olykor villanydróton pihenõ fecskesorként ülünk (pardon: ülnek) a híd betonpárkányán, egyes nemzetiségû gyerek- és kamaszhad részeként, kólók, tangók és persze partizándalok hangjai mellett. Minden elvi fenntartásom ellenére se szívesen mondok le arról, hogy ott legyek, hiába, mégiscsak gyerek vagyok, vagy talán mégsem vagyok annyira gyerek . . . pedig a

nyelvet alig töröm még, egyelőre öcsém sem sokkal jobban énnálam. Nado azonban időnként másfajta játékainkba is bekapcsolódik. Például a boltos játékba, amihez halálfejes pénz van forgalomban. Ez az idéetlen ötlet az én agyamban születik, miután valami képregényben a méregnek és az életveszélynek ezt a nemzetközi jelét egy kalózhajó lobogóján fedezem fel, ha tehát holmi címer, felségjel szerepét is betöltheti, miért ne állhatna bankjegyen is, és a társaságnak tetszik, tehát csinálom – rajzolom a különböző címletekre a halálfejet, vicsorgó koponyát két egymást keresztező csonttal alatta, egybehangzó vélemények szerint én rajzolok legjobban az egybegyűlteket közt, ezért is a döntés, hogy ezt csak én rajzolhatom. Nado viszont birsalmát főz a kapu melletti sarokban rögtönzött kis tűzhelyünkön. Mert ebben a kincsesbánya udvarban akad ócska tűzhelylap is karikástul, téglá is kerül és sárgaföld a tapasztáshoz, meg egy darab vascső kéménynek, meglehetősen rövid, úgyhogy a hosszú, hegyes láng olykor túlnyúlik rajta; máskor az utcára oly sűrű füst gomolyog ki, hogy titokban attól tartok, a tűzoltókat hozzuk magunkra. De sütünk tejes kukoricát is parázson, ám a boltos játék során a mészáros és hentes szerepét betöltő Mumper Misi a Nado főzte birsalmát nevezi ki friss tepertőnek.

Illetve „töpörtyűnek”, mivel köztünk inkább ez a változat van forgalomban.

Ez a Mumper Misi a jobb oldali szomszéd fia, két vagy három évvel lehet idősebb nálam, de fejletlen és vékony csontú, a társaságban Gebének hívják, húga, Helli velem egyidős, vörös copfos és pulykatojás-szeplős kislány; apjuk nagy hasú, kövér ember, anyjuk kehesen sovány, és nagyon rosszul beszél magyarul. Mumperék ugyanis svábok, de annyira nem „fasiszták”, hogy nemcsak a fasiszta szervezetnek kikiáltott Kulturbundnak nem voltak tagjai sohasem, de még a villanyt se vezetették be a házukba, pedig az, a külteleknek számító *Barandától* és *Csokától* eltekintve, mindenütt rég ott van már, náluk otthon esténként békés petróleumlámpa világít, ezért nem viszik táborba őket. De azért egymás közt váltva se hallok soha német szót tőlük, elképzelhető, hogy otthonuk falai közt se merik rászánni magukat anyanyelvük használatára; mert a rostán fennmaradó németek itt többnyire magyarságot szimulálnak, ritkán válik szláv csak belőlük. Az apa naphosszat bámul az ablakon át ki az utcára, máskor a számfogatán dökög ki a szőlejébe, a szamarat Pasának hívják. Ordítására először felkapjuk a fejünket, nem tudjuk, mi lehet az, úgy tanultuk, hogy a számár „iá”-t kiált, ám ez mégsem hangzik annyira így, hogy egyből rá is ismernénk. Helli egyszerű

arról mesél, hogy Misi egy éjszaka lidércnyomásos álomból ébredt, azt álmodta, hogy Pasát levágják.

De azért a környékbeli gyerekhad mintha javarészt magyar volna, vagy annak látszik. Mivel a két Mumper gyerek mellett akad még más németből áthasonult is. Szerb meg a „kezdettől fogva”, azaz már a parktól kezdve hozzánk csapódók közt egy van csak, férjezetlen exóvónó gyermeke, alkalmasint éppen az ő létrejötte lett okozója az anyai állásvesztésnek, akkoriban a pedagógia finnyásabban viszonyult még az efféle ballépésekhez. A gyerek szintén a magam évfolyamának tartozéka, Okicának hívjuk, vagy csak Okinak, időnként meg Čirić Jovan bakkecskének is, ez is a becsületes neve, természetesen „bakkecske” nélkül, semmivel sem beszél rosszabbul magyarul magyar anyanyelvű társai átlagánál; tőle kapom életem első pofonját másfél éves koromban, már és még járóképesen tehát, a parkbeli homokozóban, de erről csak anyámtól tudok . . . Ugyanígy az eszmélésig visszanyúló évfolyambelím, Pityuka is, apja szabó, szintén nem volt Kulturbund-tag, de évek múlva szabadul csak hadi- vagy egyéb fogságból, és mint a Buda várát Görgey ellenében védő osztrák császári tábornokot, Hentzinek hívják; kisebbik fia, Peti arról marad emlékezetes, hogy ha egészen apró gyerekként a nevét kérdezzük, következetesen és halálkomolyan a „Hentzi Petike, hároméves, nőtlen” választ hallhatjuk tőle. Pityukát, ahogy az enyém engem tol, öccse gyakran kézen fogva vezeti, de azért Pityuka egyedül is jár, ha kell, mereven rángó lábakkal, testétől egyensúlyozóan eltartott karral, sőt még szalad is, karját-lábát furcsán dobálva. Szavát inkább csak a beavatottak értik, fejét állítólag a bábaasszony nyomta volna meg, nem szívesen veszem, ha vele vesznek egy kalap alá.

Pedig ezt többen is teszik. Nem utolsósorban a Barna gyerekek éppen. Szintén még a parkbeli „előidőkből” valók, nevükkel ellentétben valamennyien világosszókék, és a család mint egész is központinak mondható helyet foglal el itt, a Mokrini úton, a Bara hídjától néhány háznyira déli irányban. Házuk sem akármilyen, legalábbis akkor a környezetből kirívó még, angolszász típusú, egyemeletes családi ház, lenn a lakó-, fenn a hálószobákkal, mifelénk még szintén szokatlan francia ablakain se előbb, se utóbb nem látott különleges bádogredőnyökkel, csontszínűre spricelt falakkal, alul, mintegy másfél méter magasságig viszont vakolatlan téglákkal: ide ősidők óta műkö burkolat kerülne, ez azonban sose készül el, nem csodálnám, ha a fal még ma is így állna. Az apáról nem tudom biztosan, építésztechnikus-e vagy pallér csak, ám a ház jellegéhez valamiféle szakmai ártalomnak is köze lehet. Ismeretségünk elején, azaz a

német megszállás éveiben, tüzelőkereskedelemmel foglalkozik, farakások magasodnak, szénhalmok tornyosulnak a részben élére állított téglával kikövezett roppant udvaron, meg egyfajta brikett is, jókora, ovális, fekete darabok, oldalukon betűkkel; öcsém egyet elhoz belőlük, itthon azt mondja, kapta, kiderül, hogy nem, de hát ő azt szerette volna csak, hogy a sokaktól irigyelt teherautója szemet szállítson . . . Később darálójuk van, ekkor, új lakhelyünk idején, ítélik el a férfit és az asszonyt is egyaránt harminc-harminc napi elzárásra kocsmái verekedésért, bár rémlik valami, hogy az eset az akkoriban sebtében Munkáskörré átkelesztett Gazdakörben történik, legkisebb csemetéjük mindenestre lelkesen számol be arról, hogyan forgatta anyja a biliárdbotot, illetve miután kettétört, tovább is még annak darabját. A testvérek heten vannak, nem feltétlenül gonoszok, de azért a nagycsaládok agresszív klánszelleme mindenképpen áthatja őket. Öt fiú és két lány, a legidősebb fiú a szerémségi vagy a baranyai frontról béna karral tért haza, a legkisebbet Antinak hívják, és öcsémnél is fiatalabb egy évvel, de azért nem hagyja magát: „Te nem palancsosz a mi házunkban!”, selypíti akkurátusan, mikor egyszer az ő portájukon próbálunk meg akaratumnak érvényt szerezni. Az idősebbik lány (nem tudom, második vagy harmadik-e a sorban) egybehangzó megítélés szerint kimondott szépség, és egy szlovén katonához megy feleségül, együtt járásuk és jegyességük a prepubertális kölyökfantázia valóságos tengeri herkentyűt buktatja a felszínre, én azonban inkább a lakodalmon akadok fenn (kétszer is voltam már lakodalomban), milyen nótákat énekelnek majd, és milyen nyelven . . . Ami a többé-kevésbé még gyerek korú fiúkat illeti, Antin kívül néha a sor közepéről való Gyurival és Józival is összejövünk, felkérésemre szegény Oláh Jóskát is ők verik meg, amiért ellop tőlem egy már nem üzemképes játékautót meg egy ceruzahegyezőt, formáját tekintve miniatűr utánzatát boltozatos tetejű, régimódi rádióknak. Máskor meg akkor esnek be valamiért, mikor nálunk papírsárkány készülné, ám az öcsém meg a velünk szemben lakó Miki munkáját gyatrának ítélve meg, nyomban bekapcsolódnak, délre a sárkány feje kész is már, ebéd után visszatérnek, ígérik, időnként még később is; pedig ez a tavasz a sárkányoké, soha ennyi sárkány az égen, óriásiak, csillag alakúak is vannak közöttük . . . A kisebbik lány neve Amália, de mindenki Mucának hívja. Velem egyidős, iskolán inneniek lehetünk még, mikor egyszer öcsémmel és vele a parkban kószálunk. „Várjatok, lefényképezlek benneteket”, mondja, mielőtt egy padra felugorva ránk fogná pucér hátsóját, amivel, talán mert ahogy előrehajol, azt is láthatjuk,

amiben alapjaiban tér el tőlünk, olyan sikert arat, hogy egymás után többször is a mutatóvány megismétlését kérjük tőle. Kevésbé attraktív megnyilatkozásai is akadnak. Évek múlva a házuk előtt például, ahol Bobi nevű kutyájukat meglátva, öcsém magabiztosan kijelenti, hogy egyszer még agyonüti; válasza mondható frappánsnak is: „Ha te agyonütöd az én Bobimat, én agyonütöm a te Zolidat”, elképzelhető, hogy a környezet okozta elfiúsodás is részleges magyarázata lehet a később történendőknek. Mert még kamasz lányként is együtt focizik kamasz, sőt már nem is kamasz fiúkkal, de ezt én már nem láthatom, Anti szerint azonban még jól is játszik, csinos, de inkább sportarca van, később egy tornaünnepélyen a gerendagyakorlatokat végző tornászlányok közt látom. Öt-hat évvel korábban talán, semhogy anyja kíséretében Ómamánk csipkés szélű zsebkendőit nézegeti, nem csinálnak titkot belőle, hogy esküvő kellékei lennének, de aztán az ügy függőben marad . . . az üveget állítólag a kabátja alá rejti, mielőtt a Bara partján áldozatának útját állná. Egyesek vitriolt emlegetnek, mások zsírszódát, mielőtt végleg az utóbbi bizonyulna igaznak, a telitalálat tökéletes, a fiúnak a szemidegei is elégnék. „Majd ha megellik”, mondja Fodor Karcsi, egy másik gyerekkori ismerős a büntetésről, amit a lánynak később kell majd letöltenie. De gyerekkori ismerős maga Sándor is, apja órás, és tőszomszédja a Barna-háznak, az ismeretség a két gyerek között tehát jószerevével óvodás kori, sőt előtti, de a szülők állítólag sosem voltak elragadtatva tőle, egyetlen fiuk mindig Sándor volt a Sanyik közt, nem tartozott azok közé, akik folyton az utcán lófráltak; ám amikor kezében újonnan vásárolt vízfestékkészlettel megy be a kapujukon, irigykedve tekintek rá, mert nekem még színes ceruzáim vannak csak. A mögött a sötétbarna fakapu mögött tűnik el a festékeivel, ahol egy Liduska nevű, göndör hajjú, de csúnya kislány is lakik, vele és két kis barátnőjével támad egyszer összetűzésünk. Hogy a konfliktus oka mi lehetett, aligha fontos, de a másik kettőre sem emlékszem, egyikük Mumper Helli tán, a másik lehetne akár Muca is, de lehet, hogy egyikük sem szerepel itt, mint ahogy arra is homály borul, hogy kik vannak még velünk a fiúk közül ott, a kapu előtt, amely hol becsapódik, hol kinyílik, a kislányok kidugják fejüket, mondanak egyet-mást, majd visszahúzódnak. A dialógus félúton lehet valahol a játék és a veszekedés közt, azt játsszuk, hogy veszekszünk, de ezt komolyan, oda-vissza röpködnek a szavak a kapu fölött, aztán kirepül más is. Papírgombóc, sejtjük, hogy jobb lenne nem kibontani, s nem lepődünk meg túlságosan, mikor benne tyúkszart találunk.

Ám az érdekesnek számító lánycsapat nem is itt található. Hanem a Bara északi partján álló alacsony, de nagy, sokablakos sarokház, az öreg Kovács házának kapuja előtt, illetve az előtte húzódó lefolyóárok hídjánál. Kovács bácsi valaha kádármester volt, rozoga öregember, vastag, göcsörtös görbebottal jár, egyik lábán magas sarkú ortopéd cipőt visel, különben is tekintélyes orrát óriási borvirágtoldalék teszi félelmetesen ormányszerűvé; később, miután elkerültünk már a környékről, újságolja egy ismerős, hogy megoperáltatta az orrát, de ebben az állapotában már nem láthatom. Házában több család lakik, több korunkbeli leánygyermekkel, ez aztán más kislányokat is idevonz a közelebbi házakból. Velük való viszonyunk is változó, olykor árulkodni menekülnek be, bepanaszolni az erőkultusz jegyében fellépő hímneműek szemtelenségét és durvaságát, máskor viszont közlik velünk, hogy tudnak egy nótát, de nekünk nem fogják elénekelni. Később, magukat mórifikálva, fülig érő szájjal mégis rákezdik: „Sárika, Márika, ne menj a padlásra, ott a bíró lánya, fütyül a pinája.” Ennyi az egész. Itt egyébként a Beatrice-arcú Kecskeméti Mariska a középpont – mert a feljövőben lévő Marikák mellett ekkor még előfordulnak Mariskák is, sőt, nyersen és brutálisan, Maris is akad, a szintén házbeli Kossuthék (csak azért is így hívják őket!) kórószaraz vénlánya, aki egyszer, mikor a kislány szelesen nekiszalad és majd fellöki, mindnyájunk szeme láttára ad nyaklevest a kicsinyítő képzős névváltozatnak, ámde színre lép az anya is, majdnem verekedés lesz a dologból. Elkényeztetett Bara-parti várkisasszony, maszatos-mezítlábas lovagok közt, üdvöskeszerepével láthatólag máris tisztában lévő álmom-angyal és vásott kölyök – mert hát a délelőtti dózísának borvirág-álmait még késő alkonyatba nyúlóan is álmodó öreg kádármester szobájának ablakát is ő az, aki futtában megkocogtatja. Mielőtt az ki is csapódna: káromkodás- és szitokáradat, egyebek mellett „bűdös ringyók” is . . . De hát a részegek csúfolása, bosszantása különben is kedvelt szórakozása a Bara-híd körül összeverődők csapatának, úgyhogy ha a sötétedő utcán jól kivehető tántorgással tűnik föl egy mindannyiunk által jól ismert félbolond öregasszony alakja, nyomban felhangzik az „Annus néni, jó volt-e a pálinka?” kérdés, vagy egyszerűen kórusban az „Annus néni részeg!” kiáltás. Máskor az utca túloldalán vesz észre valaki egy megtermett legényt, „A mazga!” kiáltja el magát, s hajít nyomban göröngyöt is feléje, mire a többi is kiáltozni kezd, „A mazga! A mazga!”, záporoznak feléje a göröngyök. Miközben a megtámadott nem izgatja magát különösebben, „Törjétek csak be az ablakot”, jegyzi meg minden megtorlási szándéktól távol, de a lépteit sem felgyorsítva.

Ám amazok egy darabon még követik is, s tovább „mazgáznak”, többségükben aligha tudva, miért is, velem együtt azt sem talán, hogy a szó szerbül öszvért jelent, még kevésbé, hogy ugyanez a szó, ugyanezzel a jelentéssel, a régi magyar nyelv szókincsébe is beletartozik. Egyszerűen, mert valaki kitalálta, hogy „A mazga, a mazga!” . . . Vagy egy csöppnyi, öreg, kisablakos házban lakó fiatalasszonnyal támad viszályunk. Nem tudom, mi bajunk vele, vagy inkább neki mivelünk, ám amikor megelégtelve a nekivadult banda féktelenségét, seprűvel ront közénk, elköveitem azt a hibát, hogy valamit én is mondok, sikerül is dühének zuhatagát magára vonnom: „Hallgass, te nyomorult féreg, bolond volt, aki a világra hozott . . .” Megjegyzem a szavait, de nem bántanak különösebben, otthon viszont hallgatok róluk . . . Horda vagyunk, amelyben a magam módján magam is beletartozom, sőt, bele is akarok tartozni, mert ha játékainkban másképp nem is, szívvel-lélekkel veszek részt én is. Olyannyira, hogy mindezekre visszagondolva ma már szinte arra gyanakszom, hogy eredetileg motorikus típusnak, sőt tömegembernek lettem beprogramozva. „Mindig csak vadulni!” – csóválja fejét Ómamánk, csak hát mi dehogy is hallgatunk rá, szegény, egész nem vér szerint való nagyanyai pályafutása alatt tekintélyre szeretett volna szert tenni, de sehogyan sem tudta belőlünk ki is váltani. És hát mi épp ezt akarjuk: vadulni. „Uááááá, duba-duba, dum-dum”, rohannak velem indiánüvöltéssel, néger tam-tam kíséretében, egyszer-kétszer kiborítanak, különösebb bajom nem esik, közös erővel vissza is tesznek.

Miközben én, attól félek, nem igazán látom magamat. Száguldó kerek székemen előredőlve, torkom szakadtából üvöltve – együtt a farkasokkal. Mivel anyám szerint egyszer megkérdezte tőle valaki, „normális” vagyok-e vajon, nem vagyok-e nyomorékságom mellett netán hülye is, gyengeelméjű. Természetesen visszautasítom a gyanúsítást, ámde egy-egy pillanatra mintha elnyeléssel fenyegető űr nyílna meg alattam. Mert a „nem normálisok” világaról annyit azért tudni vélek már, hogy ezt ők általában nem tudják, vagyis önmagamról ugyanezt én honnan tudhatnám. Miközben a lényeket mégsem értem: alkalmasint túlságosan is normális vagyok. Annyira, hogy azt képzelem, ugyanolyan normálisnak látszhatom, mint a többiek, ha ugyanazt teszem, amit a többiek tesznek. Vagy inkább, ha sok mindent, nem tehetek meg, amit ők tesznek, mégis úgy viselkedem, ahogy ők viselkednek.

Ha ugyanazt játszom, amit ők, épp csak másképpen.

Túl akár az ilyenféle „üvöltök, tehát vagyok”-szerű vadulásokon. Több-kevésbé artikuláltabb játékaikat is ideértve, a némileg szervezetebbeket, szabályokhoz inkább igazodókat.

Mert akadnak ilyenek továbbra is. Akkor is, ha változnak, átalakulnak.

Nem utolsósorban azok a harci jellegűek, amelyekből a klasszikusan militarista elemek azáltal szorulnak ki, hogy a katonásdi átadja helyét a rabló-pandúr (így, ezt a fogalmat olvasmányaimból ismerem csak) vadnyugati változatának, annyiban jelentve számomra egyszerűsítő könnyebbséget, hogy korábbi identitásdilemmáim egyből megszűnnek, jótékonyan feloldó kozmopolitizmusba menekülhetek, se magyarnak, se szerbnek, se németnek, se orosznak nem kell lennem, olyan világgal azonosulhatok, amelyet még alig ismerek, és a többiek még kevésbé ismernek. Valójában még a „vadnyugat” szót sem, hogy a „western”-ről ne is beszéljünk. Mi egyszerűen „kovboj”-t játszunk csak. Mivel a tehenészfiú angol nevét így, ha ugyan nem „kóboj”-nak ejtjük, sőt még a „Hands up!” is „handzsup”-nak hangzik, elképzelhetően olyan füzetes regények nyomán, amelyeket még nem is mi, illetve a velünk játszó gyerekek olvasnak, hanem szüleik vagy idősebb testvéreik, mivel a mi korosztályunk zömében le sem küzdötte még az olvasás technikai nehézségeit, netán még nem is tanul olvasni – amiért is a választott revolverhősök neve többszörösen közvetve, sőt a vizuális szókép helytelen akusztikai dekódolása révén jut el a szerepükkel azonosulókhöz, esetenként félrehallottan. Így lesz Buffalo Billből „Buffau” Bill, miközben Texasi Jack neve „magyar olvasat” szerint hangzik el, ámde Big Billé maradéktalanul megfelel az angol ejtésnek. Egyik résztvevőnk megéppenséggel „Fantom Jahács”-nak kiáltja ki önmagát, személynévnek fogva föl, ami valójában szerbül jelent „kísértetlovas”-t, alkalmasint valamilyen film címét és hőstét idézőn, filmét, amelyet tán nem is ő látott. Nem mintha nem lenne olyan is köztünk, aki ilyen filmet maga is látott, mivel a colt eldördülését utánozva nem a szokásos „tá!” kiáltást hallatja, hanem torokból valami krákogásfélét, ekképpen igyekezve a rossz hangfelvételt vagy inkább a vetítógép torzító hangszórójának teljesítményét minél érzékletesebben visszaadni. Ami engem illet, moziba nem egykönnyen jutok el, az egyik emeleten van, s a másikban is lépcsők nehezítik meg számomra a bejutást, első filmélményemen, egy Tarzan-filmen ez idő tájt esek túl, ám a második, *A préri farkasa* idején, ha jól emlékszem, egy házzal továbbléptünk már. Ámde a legtájékozatlanabb, még ha az általunk lejátszottakat az Amazon partjára is helyezem, mégsem én vagyok, mivel van itt olyan gyerek is, aki szerint a megsze-

mélyesíteni kívánt hősök a valóságban és a filmekben „kovbojok” váltanak szót egymással. Mert én azt azért tudom, hogy ez angolul folyik, úgyhogy a bennem (de nemcsak bennem) most megfoganni kezdő „angolszász mítosz” kialakulásában – azon túl, hogy a jelenlétemben ez idő tájt politizáló Angliát és Amerikát reménykedő elismeréssel emlegetik – elképzelhetően ennek a nem ismert, de annál elevenebb színekkel elképzelt világnak is része lehetett valamiképpen. Mivel ott annyi érdekes dolog történik, sőt igazán érdekes dolgok csakis ott történhetnek, sugallhatja akár ez az együgyű játék is, ami valójában abból áll, hogy résztvevői megfelelő kiszámoló eljárás révén „kovbojokká”, illetve „banditákká” nyilvánítják magukat, két táborra oszlanak, bádogból való gyári vagy fémből, gipszből házilag faragott játékpisztollyal, egyéb híján lőfegyvernek kinevezett ágacskával a kezükben cserkészik be és a már említett „tá!” kiáltással, esetleg krákgózással lövik le egymást. Mielőtt az igazi küzdelem is kezdetét venné: vita, veszekedés, pukkadozás, sőt bógés, akörül, hogy ki lőtt először.

Nem mintha nem lennének merőben más játékaink is. Feltehetőleg helyi talajból kinőttek, és minden káros idegen hatástól mentesek is, mint amilyen a már nevével is üde népiséget sugalló „Kuss ki, disznó!” például, amely mindezek mellett még ötletes is. De ez inkább udvarban játszható, semmint az utcán, játszuk is, úgy emlékszem, itt a Steimetz-féle házban is már, de még inkább utóbb, soron következő lakhelyünk szintén tágas udvarán. Négyen-öten játszhatják, néhány gödröskét kell vájni hozzá csak az udvar földjébe, öt résztvevő esetén egyet középre, négyet pedig köréje, úgy valahogy, ahogyan a dominó vagy a dobókocka ötösének pontjai helyezkednek el, azzal, hogy a középső kivételével mindegyik gödörnek megvan a maga gazdája, aki azt olyképpen védelmezi, hogy botjának végét benne tartja, s mindössze azért veszi ki onnan, hogy ha éppen feléje közelít, a kanásznak mondott ötödik játékos „disznáját”, azaz a középső lyukba látszólag bejuttatni kívánt labdát, fadarabot vagy éppen üres konzervdobozt minél távolabbra üsse el vele, lehetőleg arra is ügyelve, hogy a jószágát tilosba terelő disznópásztor a maga botját közben ne az ő gödrébe dugja be, mivel akkor ő lép annak helyébe. Játsszuk továbbá azt is, hogy . . . De tán ebből ennyi elég is. Elvégre a kívülálló (itt az olvasó) mégiscsak indokoltan akadhat fenn a többes szám első személyen. Éppen a helyzet lényegének ismeretében olyan játékokról olvasva itt, amelyeknél legfeljebb csak jelen lehettem. Ámbár éppen itt, kívülállásom megítélésében rejlik a kívülálló tévedése, feltehető feltevésében, miszerint egy mozgásképtelen kisfiú mozgáské-

pes társai közt csakis úgy lehet jelen, hogy közben szakadatlanul a szíve szakad meg. Ami egyébként már csak amiatt is kézenfekvő leegyszerűsítés, mivel az „abnormális” felé a „normális” felől közelíteni nyilván azért nehezebb, mint fordítva, mert szükségképpen az utóbbi jelenti a gyakoribbat, a többséghez tartozót, a számtalan példa által demonstrálható, miközben a rendhagyónak is mondható előbbire gyakran behatóbb tanulmányozás árán lehetséges behatolni csak, s azt valamennyire „átélni” is – mindenekelőtt azt értve meg, hogy az „abnormális” helyzetben lévő ember (vagy éppen gyerek) valójában akkor „normális”, ha azokon a lehetőségeken belül igyekszik a számára (is) nélkülözhetetlen örömökre szert tenni, amelyek számára adva vannak. Na és a szurkoló sem azért jár meccsre, hogy a zöld gyeptárjait nézve egyszóval a sárga irigység.

Más kérdés viszont, hogy annak a többnyire felnőtt kívülállónak, aki ilyenkor feltételezhetően őszinte együttérzéssel teszi fel a kérdést, „Ugye, te is ott szeretnél szaladgálni a többiek közt?”, mindenekelőtt azért sikerül elrontania valamennyire a játékomat, mert olyasmit vet föl, ami, bármennyire hihetetlennek tűnjön is ez a számára, nekem az adott pillanatban egyszerűen eszembe sem jut. Ezt követő „Hát persze, hogy szeretnék”-féle válaszom ellenére sem, mivel a jóindulatú érdeklődő még csak nem is „álomból ébreszt” – inkább csak a nagyon is nyilvánvalóra, arra, amit amúgy is tudok. Ámbár hogy mennyire is tudom, amit tudok, valamennyire mégis kérdéses. Állapotom véglegességével összefüggésben legalábbis, mivel a valóságos tényállás ellenére ezekben az években úgy tudom még, hogy „majd meggyógyulok”, valahol majd meggyógyítanak, méghozzá anélkül „tudom” így (vigyázat: nem „hiszem”!), hogy „tudásomnak” szüleim hangsúlyozottan tápot adnának, noha a jobb szó híján illúzióknak mondhatókat eloszlatni sem igyekeznek különösképpen. Szertefoszlani, aminek mielőbbi bekövetkeztét már csak azért sem várom türelmetlenül, mivel az a majdani gyógyeljárás aligha lehet fájdalommentes, bizonyára sokkal fájdalmasabb lesz az eddigieknél, amiért is karnyújtásnyi közelsége inkább hatna fenyegetésnek. Álmodozni róla tehát ugyan hogy is lehetne? Nem, dehogysis, álmodozás tárgya inkább az lehet csak, ami majd ezután jön: hogy ti. Afrika-kutató leszek vagy hajóskapitány. Alkalmasint amiért a „majd ha meggyógyulok” mintha leválaszthatatlanul tapadna még hozzá ahhoz a „majd ha nagy leszek”-hez, ami a jelenleg érvényben lévőtlől szinte független dimenzióként, külön valóságsíkként él ott minden gyerekben. Egyelőre így valahogy. Mivel a kamaszévek még távolabb vannak.